

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БЕЗПЕЧНОСТІ Й ЯКОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО МІЖНАРОДНИХ СПІЛЬНОТ

Віталій Кайдашов,

аспірант кафедри аграрного права
Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого

Стаття присвячена проблемам адаптації законодавства України до вимог Світової організації торгівлі та Європейського Союзу в галузі безпеки й якості сільськогосподарської продукції. Зазначені питання регламентує чимало нормативних актів, проте сьогодні спостерігається наявність невідповідності багатьох положень національних правових актів вимогам європейського законодавства, що зумовлює труднощі під час експорту української сільськогосподарської продукції, гальмує інтеграційні процеси, пов'язані з європейським вибором України.

Ключові слова: безпека сільськогосподарської продукції, якість сільськогосподарської продукції, Світова організація торгівлі, Європейський Союз, генетично модифіковані організми, адаптація.

Пріоритетність співробітництва України із такими міжнародними спільнотами, як Світова організація торгівлі (далі – СОТ), Європейський Союз (далі – ЄС) та їх окремими державами-членами, отже й актуальність обраної теми, пов'язана з тим, що ці організації визначатимуть напрями економічного прогресу та політичну стабільність у регіоні в довгостроковій перспективі. Але інтеграція України до цих міжнародних спільнот вимагає вдосконалення її національного законодавства, у тому числі у сфері якості та безпеки сільськогосподарської продукції.

Адаптація законодавства як один з елементів удосконалення правового регулювання – це певний процес приведення законів та інших нормативно-правових актів у відповідність з *acquis communautaire*. Проблема адаптації законодавства України у сфері безпеки й якості сільськогосподарської продукції до норм ЄС і СОТ виникла через появу нових економічних, політичних і соціальних реалій, що свідчать про чітку тенденцію до інтеграції держав. Низький рівень вивчення цієї проблеми заважає поглибленню ринкових відносин у сільськогосподарському виробництві, знижує регулятивну роль права у становленні та формуванні ринку високоякісної та безпечної сільськогосподарської продукції [1, с. 33].

Аналізу проблем, пов'язаних із приведенням окремих сфер аграрного законодавства України до норм міжнародних спільнот, зокрема ЄС та СОТ, присвятили свої праці такі науковці, як М. Іншин, Т. Ковальчук, С. Меженська, В. Новоселов, А. Статівка, С. Романко, О. Яценко та ін.

Метою цієї статті є аналіз чинного законодавства України щодо безпеки й якості сільськогосподарської продукції в умовах інтеграції нашої держави до міжнародних спільнот, аналіз відповідних нормативно-правових актів і правової літератури, а також формулювання пропозицій стосовно вдосконалення правового регулювання у цій сфері.

Питанням адаптації законодавства України до вимог СОТ та ЄС, у тому числі у сфері безпеки й якості сільськогосподарської продукції, присвячені такі нормативно-правові акти, як Програма інтеграції України до Європейського Союзу, схвалена Указом Президента України від 14.09.2000 р., Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18.03.2004 р., План дій «Україна – Європейський Союз», схвалений Кабінетом Міністрів України 12.02.2005 р., Стратегічний план трансформації системи технічного регулювання та захисту прав споживачів відповідно до вимог Світової організації торгівлі та Європейського Союзу на 2007–2010 роки, затверджений наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 09.08.2007 р., постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року» від 19.09.2007 р. тощо.

Однак, незважаючи на наявність достатньої кількості законів, підзаконних нормативних актів і праць науковців у сфері якості та безпеки харчування, сьогодні спостерігається на-

явність невідповідності багатьох положень національних правових актів вимогам європейського законодавства, що зумовлює труднощі під час експорту української сільськогосподарської продукції, гальмує інтеграційні процеси, пов'язані з європейським вибором України [2, с. 12]. Це питання набуває все більшої актуальності у зв'язку із необхідністю підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції на європейському та світовому аграрних ринках, а також у контексті розвитку сільськогосподарського виробництва та підтримки національного аграрного товаровиробника [3, с. 86].

Щоб процеси адаптації сільського господарства України до відкритої ринкової аграрної економіки були дієвими, необхідно, враховуючи національні (політичні, економічні, правові) традиції, створити ефективний механізм регулювання сільського господарства, окремих його галузей, обираючи перевірену в Західній Європі та США модель введення екологічного сільського господарства [4, с. 42].

З метою подолання негативних процесів в агропромисловому секторі держави, забезпечення стабільності його розвитку та гарантування продовольчої безпеки держави на законодавчому рівні із урахуванням чинної економічної, соціальної та правової ситуації в Україні здійснюються заходи щодо розроблення, запровадження та вдосконалення гармонізованих до міжнародних вимог стандартів на сільськогосподарську продукцію для підвищення експортного потенціалу держави та поліпшення якості продуктів харчування на внутрішньому ринку. Такими заходами, зокрема, є поглиблення співробітництва з державами ЄС щодо впровадження сучасних технологій переробки сільськогосподарської продукції та підвищення екологічної безпеки харчових виробів, підготовка нормативних документів і стандартів на сільськогосподарську продукцію, прийняття норм і правил проведення сертифікації сільськогосподарської продукції, уніфікованих з нормами держав ЄС, створення постійно діючої системи взаємного обміну інформацією про небезпечні товари та послуги, вдосконалення інформації, що надається споживачу.

Згідно з Планом заходів щодо виконання у 2008 р. Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11.06.2008 р. № 821-р, на основі чинних європейських директив і регламентів здійснювалося розроблення та вдосконалення законодавчої бази України у сфері охорони здоров'я та життя людей, тварин і рослин (підготовка нормативно-правового акта щодо затвердження методів визначення залишкових кількостей ветеринарних препаратів і забруднювачів у живих тваринах, необроблених харчових продуктах тваринного походження та кормах, підготовка проекту Закону України «Про ідентифікацію та реєстрацію тварин і маркуван-

ня продуктів тваринного походження»), вдосконалення правового регулювання загальної безпеки продукції та відповідальності за дефектну продукцію (підготовка законопроектів «Про державний ринковий нагляд» та «Про відповідальність за випуск і реалізацію дефектної продукції»), розроблення технічних регламентів тощо.

На жаль, ще існує багато невирішених проблем. Так, зокрема, відсутні правові важели щодо забезпечення реального виконання законодавства про якість і безпеку сільськогосподарської продукції, а також дієвого механізму притягнення до відповідальності виробників за неякісну та небезпечну харчову продукцію. З цією метою мають бути створені умови для здійснення дієвого контролю за вирощуванням тварин і рослин, якістю продовольчої сировини та харчових продуктів відповідно до регламентів СОТ; прийняті на основі чинних директив європейської нормативно-правові акти щодо встановлення відповідальності за дефектну продукцію, переглянуті вимоги до роботи контролюючих органів, які мають підвищити ефективність заходів щодо здійснення контролю за якістю сільськогосподарської продукції.

Слід зазначити, що сьогодні відсутній системний підхід до розроблення зазначених програм і планів. Зокрема, процес удосконалення правового регулювання відповідно до норм ЄС і СОТ відбувається за щорічними планами на основі пропозицій центральних органів виконавчої влади без прив'язки до загальної потреби, визначеної у зведенні законодавства Європейського Союзу «*acquis communautaire*». Такий підхід суперечить законодавчо встановленій нормі, відповідно до якої адаптація законодавства України є планованим процесом, що передбачає декілька послідовних етапів, на кожному з яких повинна досягатися певна ступінь відповідності законодавства України до *acquis* Європейського.

Важливою проблемою, що потребує якнайшвидшого вирішення, є недостатній рівень гармонізації законодавства у сфері систем стандартизації до норм і принципів СОТ та вимог міжнародних організацій стандартизації, зокрема використання значної кількості стандартів СРСР. Засобом вирішення зазначеної проблеми може бути завершення розроблення національних стандартів на проведення фітосанітарного та ветеринарного контролю згідно з вимогами СОТ та директивами Європейського Союзу; розроблення національних стандартів на молочну, м'ясну й іншу сільськогосподарську продукцію відповідно до міжнародних і створення реєстрів таких стандартів; удосконалення системи залучення міжнародної технічної допомоги для гармонізації стандартів якості продукції, фітосанітарного та ветеринарного контролю в галузі сільського господарства; забезпечення участі українських фахівців у структурах міжнародних організацій із стандартизації ISO, IEC та європейських організацій CEN, CENELEC, які мають стратегічне значення для економіки України, тощо.

Заслуговує на увагу й питання, пов'язане з генетично модифікованими (трансгенними) організмами (далі – ГМО). Кількість генетично модифікованих рослин, тварин, мікроорганізмів постійно зростає. Використання ГМО в державах ЄС регулюється як національним законодавством окремих держав, так і міжнародними угодами, конвенціями тощо (наприклад, Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 1992 р., Картахенський протокол про біобезпеку до Конвенції про біологічне різноманіття від 2000 р., Рішення № 1600/ 2002/ЄС Європейського парламенту та Ради про шосту програму дій спільноти у сфері навколишнього середовища від 2002 р.).

В Україні основним нормативно-правовим документом, що регулює зазначені питання, є Закон України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» від 31.05.2007 р. Також, на виконання Указу Президента України «Про Цільову комплексну програму генетичного моніторингу в Україні на 1999–2003 роки» від 04.02.1999 р. розробляється проект Закону України «Про державну політику регулювання в галузі генетично-інженерної діяльності», яким передбачається врегулювати питання щодо безпеки використання ГМО.

До проектів законодавчих актів, якими пропонується врегулювати питання захисту людини від можливого негативного впливу генетично-інженерних розробок, належить проект Закону України «Про біоетику». Серед інших заходів щодо регулювання зазначених питань виділяють такі, як створення інформаційної бази даних про біологічні особливості та вплив на збереження і сталі використання біологічного різноманіття ГМО, що проходять державні випробування в Україні; розроблення адаптованих до норм ЄС критеріїв, норм і стандартів для оцінки можливого впливу ГМО на збереження та сталі використання біорізноманіття; розроблення та впровадження технічних регламентів щодо маркування харчових продуктів, у тому числі із застосуванням ГМО та до складу яких входять інгредієнти, що відповідно до Європейських директив, стандартів Кодексу аліментаріус та інших чинних норм можуть бути алергенами; розширення і вдосконалення бази даних про біологічні особливості та вплив на збереження і сталі використання біологічного

Article deals with problems of adaptation of Ukrainian legislation to the requirements of the World Trade Organization and the European Union in security and quality of agricultural products. Those issues devoted a lot of regulations, but today there are inconsistencies observed many of the provisions of national legal acts of the requirements of European legislation, which causes difficulties in the export of Ukrainian agricultural products and hampers integration processes related to the European choice of Ukraine.

Стаття посвячена проблемам адаптації законодавства України к требованиям Всемирной торговой организации и Европейского Союза в сфере безопасности и качества сельскохозяйственной продукции. Указанным вопросам посвящено немало нормативных актов, однако сегодня наблюдается наличие несоответствий многих положений национальных правовых актов требованиям европейского законодательства, что вызывает трудности при экспорте украинской сельскохозяйственной продукции и тормозит интеграционные процессы, связанные с европейским выбором Украины.

різноманіття ГМО, що вивільняються в навколишнє природне середовище України й Європи в цілому.

Адаптація законодавства України щодо безпечності й якості сільськогосподарської продукції є складовою загального процесу вдосконалення правового регулювання у зазначеній сфері, що відбувається в умовах інтеграції України до ЄС. Метою такої адаптації є досягнення відповідності правової системи України *acquis communautaire* з урахуванням критеріїв, що висуваються Європейським Союзом до держав, які мають намір вступити до нього.

Членство ж у СОТ відкрило Україні широкі можливості для прискорення розвитку національної економіки за рахунок створення стабільного конкурентного внутрішнього ринку, введення єдиних правил регулювання економічної діяльності.

Викладене дозволяє зробити висновок, що завданням держави у сфері вдосконалення правового регулювання безпечності й якості сільськогосподарської продукції є розроблення та впровадження системи контролю за виконанням усіма учасниками аграрного ринку вимог нормативних документів, технічних регламентів, пов'язаних із безпечністю й якістю сільськогосподарської продукції, вимог законодавства у сфері захисту прав споживачів, зміна ролі держави й операторів ринку у забезпеченні безпечності харчових продуктів за європейськими принципами, створення дієвого механізму притягнення до відповідальності виробників за неякісну та небезпечну харчову продукцію.

Література

1. Меженская С. И., Волкова Г. И. Правовое регулирование производства экологически безопасной сельскохозяйственной продукции // Экономика та право. – 2004. – № 1. – С. 31–34.
2. Іншин М. І. Правове регулювання безпеки харчування в Європейському Союзі та в Україні. – К., 2007. – 304 с.
3. Романко С. Особливості економіко-правового механізму забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції // Право України. – 2007. – № 6. – С. 85–88.
4. Статівка А. Н. Сільське господарство України та його інтеграція в міжнародні сільськогосподарські й торгівельні організації: проблемні питання // Право України. – 2003. – № 4. – С. 42–45.

ПРИРОДООХОРОННІ ПРАВОВІДНОСИНИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Ярослав Скорик,

аспірант Національної академії Служби безпеки України

У статті порушуються проблеми співвідношення в Україні природоохоронних правовідносин та правовідносин у сфері забезпечення екологічної безпеки.

Ключові слова: екологічні правовідносини, природоохоронні правовідносини, правовідносини і забезпечення екологічної безпеки.

Починаючи з другої половини ХХ ст. виникає значний інтерес світового співтовариства до проблем довкілля (як реакція на негативні наслідки двох світових воєн, науково-технічної революції та ряду значних техногенних катастроф). Ця ситуація зумовила необхідність виділити особливу групу правовідносин, пов'язаних із навколишнім природним середовищем (екологічні правовідносини). Питання екологічних правовідносин порушували у своїх працях такі вітчизняні дослідники, як В. Андрійцев, І. Дмитренко, І. Каракаш, Г. Тищенко, Ю. Шемшученко, П. Біленчук [1–6] та ін.

Чільне місце в системі згаданої вище групи суспільних відносин займають природоохоронні правовідносини, а також правовідносини із забезпечення екологічної безпеки, які через нетривалість періоду їх історичного розвитку, близькість (з першого погляду) предметів і методів правового регулювання часто розглядаються як єдиний природничо-правовий феномен. На жаль, такий підхід, існуючи практично на всіх рівнях правозастосування, зумовлює виникнення різноманітних колізій і помилок.

Метою цієї статті є визначення цілей, змісту, спільних і відмінних ознак природоохоронних правовідносин, а також правовідносин із забезпечення екологічної безпеки.

Основою наукового дослідження й опису будь-яких явищ, у тому числі природничих і правових, є їх аналіз та виділення основних ознак. На нашу думку, найбільш чітко і лаконічно детермінувати правовідносини можна на основі їх суб'єктного, об'єктного складу, мети та змісту.

Стаття 1 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 р. (далі – Закон) визначає, що завданням законодавства про охорону навколишнього природного середовища є, серед іншого, регулювання відносин у галузі охоро-

ни, використання, відтворення природних ресурсів, а також забезпечення екологічної безпеки. Крім того, закріплено положення про те, що відносини у галузі охорони навколишнього природного середовища регулюються Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища», а також розроблюваними відповідно до нього земельним, водним, лісовим законодавством, законодавством про надра, про охорону та використання рослинного й тваринного світу, іншим спеціальним законодавством.

Оскільки в Законі визначені загальні принципи та (частково) структура фактично всіх видів екологічних правовідносин, можемо дійти висновку, що охорона природи в ньому розглядається як одна з цілей фактично всіх видів нормативно врегульованої екологічної діяльності. Підтвердженням цього стало визначення Ю. Шемшученка, який вважає, що охорона навколишнього природного середовища – це система політичних, економічних, організаційних, технічних, санітарних та інших державних і громадських заходів, спрямованих на забезпечення безпечно-го для життя і здоров'я людини довкілля та раціональне використання природних ресурсів [7, с. 389]. Хоча Ю. Шемшученко не згадує про відтворення довкілля, можемо впевнено припустити, що цей аспект включається до змісту забезпечення безпечно-го для життя та здоров'я людини довкілля.

З огляду на відсутність законодавчо закріпленого визначення поняття «природоохорона» чи «охорона навколишнього природного середовища» висловимо власну позицію з приводу того, що цей термін застосовується в широкому та вузькому розуміннях. *Природоохорона в широкому її розумінні*, на нашу думку, може бути визначена як діяльність із встановлення та підтримання такого режиму співіснування суспільства і довкілля, за якого гарантується їх стабільність і розвиток. Така діяльність знаходить свій формальний вияв у виникненні, реалізації, зміні